

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

X. De testibus & attestationibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

actori quàm reo communia. Nam his casibus reus ad exhibendum & ad communicandum instrumenta cogendus est, c. C, Perpetuus 12, Ext. De

fide instrum l, Si qua sunt 5, D. Famil. ercisc. l. Procurator 7, C, De edendo.

DE TESTIBVS ET ATTESTATIONIBVS.

TITULUS X.]

§. 1. De usu testium: & duos testes in quavis causa ut minimum requiri.

Testium usus omnium frequentissimus est, non solum in civilibus, sed & in criminalibus judiciis, l. 1, in pr. D, De testib l. fin. C, De probat. c. Super 13, c. Testimonium 54, Ext. hoc tit. ut tamen ad probandam causam duo ut minimum testes adhibeantur, c. 23, Ext. eod. Quia licet quædam cause sint, quæ plures quàm duos testes desiderant, quæ reconsultur à Glos. & ab aliis ad d. c. Licet; nulla tamen est, quæ unius testimonio (quamvis probatissimo) decidi possit, d. c. Licet, c. Veniens 10, c. Cum à nobis 28, Ext. eod. can. Placuit II. q. 4. l. Iurifurandi 8, hoc tit.

§. 2. Testimonium dictio est editi prohibitorium.

Ad personas testium quod attinet, cum editum de testibus prohibitorium sit, omnes in testes rectè adhibentur, quibus non est interdictum testimonium, l. 1, D. eod.

§. 3. Qui non possint esse testes.

Interdictum est autem servis, cap. Forus 10, §, testes Ext. De verb. sig. l. Servi 7, D. hoc tit. impuberibus, l. 1, §, legi, l. Inveni 19, D. eod. (non item puberibus, præterquam in causa criminali ante vigesimum annum, l. In testimonium 10, D. eod.) furiosis, paragr. furiosus Instit. De inucl. stipul. liberis & parentibus pro vel adversus se in vicem, etiam volentibus, l. Parentes 5, C. eod. l. Testis 2, D. eod. item de crimine convictis aut confessis, cap. Super 13, Ext. eod. junde omnino cap. Testimonium eod. infamibus, l. 3, §, lege Julia in fine D. eod. & d. cap. Testimonium, domesticis, l. pen. D. eod. l. 2, C. eod. cap. In lictis 22, Ext. eod. hæreticis adversus orthodoxum, can. Si hæreticus II. quast. 7, & Novel. 45, Sed an mulieribus? Minime, cap. Tam lictis 31, cap. Quoniam 3, Ext. hoc tit. cap. 2, De judic. l. 6, & l. Ex eo 8, D. De testib. juncta l. 1, D. eod. licet aliud innotere videantur textus alibi, in cap. Forus 10. paragr. testes autem Ext. De verb. sig. in can. Mulierem xxxiii. quast. 5, qui singulari jure exaudiendi sunt, Vide hic in notat. a

§. 4. In matrimoniali causa admittuntur parentes & consanguinei.

In matrimoniali tamen causa, ubi de consanguinitate quaestio est, parentes & his deficientibus, proximiores cognati rectè in testes adsciuntur: cum hi genealogiam suam magis quam alii extranei perspectam habeant: aded quòd non obstat ipsi juris regula, quæ pater in causa filii, filius in causa patris prohibetur esse testis; quæ ad alios casus pertinet, c. 3, Ext. Qui matrem accus. poss. can. 1, & l. xxxv. quast. 6, juncta d. l. Parentes & l. Testis & cap. Licet ex quadam 47, Ext. hoc tit.

§. 5. Socii testimonium in causa socii reiciuntur, item advocati & procuratoris: secus ejus, qui est ejusdem universitatis.

Sed & socii testimonium in causa socii refutatur, si ve sit socius ejusdem criminis, cap. Quoniam 11, hoc tit. cap. Veniens 10, cap. Personas 20, Ext. eod. Excipe casum conjugationis, de quo in cap. 11, Ext. De testib. cog. si ve contractus, l. 3, D. eod. can. Si testis paragr. in testib. 17. quast. 3, lard. Farinac. in tract. de test. lib. 2, l. 6, quast. 60, & multò magis si quis in re propria testis audiri velit, l. Nullus 10, D. eod. l. Omnib. 9, C. eod. Unde neque advocatus, neque procurator in ea causa, in qua patrocinium præstant, testes audiuntur, l. fin. D. eod. cap. Insuper Ext. eod. & ne quidem cessante officio in appellationis judicio, cap. 3, eod. l. in 6, Diversum est in iis, qui ejusdem Collegii vel Universitatis sunt, qui in causa Collegii vel Universitatis rectè adhibentur testes, si aliud non obstat, d. c. Insuper, cap. Cum nuntius 12, cap. Tuis 37, Ext. eod. cap. Esi Chrysius 26, Ext. De jur. jur. Siquidem quæ Collegii vel Universitatis sunt, singulorum minimè censentur, l. In tantum 638, & ibi vide latius Bart. D. De rer. divis. l. Sicut 7, D. Quod cuiusque univers. adde & Felin. ad d. c. Insuper.

§. 6. Qualitates testium consideranda.

In cæteris quoque, cum rota testimonii vis ex per-

persona testis pendear, examinabit iudex fidem, mores & gravitatem testis; an scilicet honesta & inculpata vita sit, an verò notatus & reprehensibilis, an locuples, vel egenus, ut lucri causa quid facile admitat; vel ei, pro quo testimonium dicit, amicus sit, vel ipsi inimicus, adversus quem testimonium fert: neque enim audiet, qui adversus fidem testationis suae vacillat, l. 2, c. 3, D. eod. nisi fortè testis in continentem quasi memoria lapsus, errorem suum correxerit; quod in teste admittitur, c. Prætoris 7, Ext. De testib. cogen.

§. 7, Testes plures producti si vario inter se testificentur.

In pluribus testibus ab eodem productis, quidem diversum ab aliis testificentur, *Uell. de intendendi error*, licet impari numero, qui sunt, quive naturæ negotii aptiora & veriora dixerint: non enim ad multum testimonium respici oportet, sed ad sinceram et auctorem fidem, & quibus potius lux veritatis sit, stat, l. Ob carmen 29, paragr. si testes D. De testib. a re idem quoque in testibus ab utraque parte productis observari convenit, cap. In nostra 32, Ext. eod. c. quæ utrobique tradunt Dd.

§. 8, Testes quoties ab eodem produci possint.

Et quamvis liberum sit utrique, tam actori quam reo, tot, quot voluerit, testes in eadem causa ad eundem articulum producere; iudicis tamen officium erit, effectivam multitudinem testimonium coercere, & illum solum numerum admittere, quem sufficientem putaverit, l. 15, D. eod. c. cap. Cum causam 17, Ext. eod. Idem faciet in dandis dilationibus ad producendos testes, ut post primam dilationem, secundam & tertiam ex causa tribuat, c. In causis 15, c. ibi Glos. cap. De testib. 29, c. Significaverunt 36, Ext. eod. numquam verò quartam, nisi præstiterit ab eo, qui hoc postulat, juramento, quod neque per se, neque per alium testimonium subtraxerit, vel fuerit percontatus: nec per dolum aut per artem aliquam quartam productionem exposcat: sed quia quos desiderat de novo producere, prius habere nequivit, cap. pent. Ext. eod. paragr. quia verò Novel de testib.

§. 9, Post terminum sive cognitionem vel renuntiationem testimonium, nulla amplius testimonium productio admittitur ad eundem articulum: secus ad diversum.

Igitur elapsis dilationibus, quæ ad producendos testes datae sunt, aut postquam ulteriori testi-

stium productioni renuntiatum est à partibus, aut publicata sive aliter cognita sunt testimonia dicta; non licebit ad eundem articulum, vel alium ipsi directè contrarium, eisdem vel alios testes producere, tam in priori iudicio, quam in iudicio appellationis, propter timorem subornationis, cap. 2, eod. in Clement. d. c. De testibus 29, in fine Ex eod. Auth. atqui semel Cod. De probat. paragr. quia verò Novel de testib. Adde hnd. Gail. lib. 1, observ. 103, Aliud verò est in novo articulo, qui ad probandum in eadem causa sumitur, cui hæc renuntiatio sive cognitio nihil officit, cap. Fraternitatis 17, Ext. eod. l. Per hanc C. De temp. appellat. Si quis enim v. g. conventus ex causa mutui, dicat se soluisse, idque testibus productis probare conatus est; potest nihilominus in eadem vel appellationis instantia, exceptionem pacti de non petendo vel iurisiurandi obicere, eamque iisdem vel aliis testibus confirmare, non obstante publicatione vel cognitione priorum testimonium, cap. Cum causa 42, Ext. eod. c. Cum iohannes 10, Ext. De fide instrum.

§. 10, Testis obscurior repeti potest.

Quod si iudici obscurior videbitur depositio testis, non prohibetur eundem testem ad examen iterum revocare, c. Cum clamor 53, Ext. eod. Generaliter enim receptum est, ut possit iudex, ubi æquitas eum moverit ante definitivam sententiam interrogare, donec veritatem rei exploratam habeat, cap. Vbi cumque 22, D. De interreg. act. can. Iudicantem xxx 9, 5.

§. 11, De iuramento testimonium, & citatione partis ad audiendum.

Ceterum ut fides testis integrè constet, necesse est, antequam audiatur, conceptis verbis religione iurisiurandi se obstringat: Nullius enim testimonio, ait disertè Honorius, quantumcumque religiosus existat, nisi iuratus deposuerit, in alterius præiudicium debet credi, cap. Nuper 51, Ext. eod. l. Iurisiurandi 8, Cod. eod. nisi fortè ab adversa parte, cuius interest remissum fuerit iuramentum, cap. Tuus 39, Ext. eod. Quin & ad audiendum testem, adversam partem citari oportet, cap. 2, Ext. eod. c. ibi Glos. Panorm. & Felin. l. Si quando 15, c. Auth. Sed c. si C. eod. c. Glos. & Barr.

§. 12, Testes atroque iure quando cogantur.

In cogendis testibus hoc discrimen est inter jus Civile & Canonicum, quod de iure Civilis omnes ad dicendum testimonium compelli possunt.

▲▲▲▲

fin.

fiat. d. l. Si quando l. 3, §. exhibere D. De tabulis exhib. & l. 3, §. lege Julia & l. 4, D. De testib. paucis excep-
tis, de quibus in l. 4, §. 8, l. 19, D. eod. & can. Si testes
§. lege Julia vi. qu. 1, b De jure verò Canonico,
moneri prius & induci debent; & demùm i, si o-
dio, gratiâ, vel timore impediatur, & inopia
probationis dicte, distinctione Ecclesiasticâ
constringi, cap. 1, 3, & passim Ext. De testib. cog. vide
que tradit Panorm. ad cap. 10, Ext. De testib. cog. ubi
quid in causa criminali.

§. 12. Ad quos testes mittatur pro testimonio.

Parcitur tamen valetudinariis senibus, debili-
tate vel paupertate depressis, c. Si qui 8, Ext. hoc t.
mulieribus, c. 1, De jud. lib. 6, & qui sine dedeco-
re in publico comparere non possunt, l. In eadem 10
in fine D. Ex quibus caus. major item egregiis perso-
nis, l. Ad personas 16, D. De jur. jur. his etenim ad
domum eorum mittitur, recipiendi testimonii
causâ, jam dictis jurib. §. In extraneis testibus, qui
jurisdictioni judicis subjeti non sunt, commit-
titur examinatio testium judici ejusdem loci, de-
stinatis eò partibus vel procuratoribus earum,
l. Iudices 12, Cod. De fide infirmum. Quod an in crimina-
lib. causis obtineat, vide Auth. Apud eloquentissimum &
ibi Dd. Cod. eod. De fide infirmum.

NOTATIO in Tit. 10.

a An mulier testis esse possit, res implicata est. Nam
quædam jura simpliciter asserunt, mulierem testem esse
non posse propter ejus inconstantiâ, cap. Forus 10,
Ext. De verb. sig. §. can. Mulierem xxxiii. qu. 5,
quædam contrarium judicant in cap. Tam in literis
33, in cap. Quoniam 3, Ext. De testib. in cap. 2,

De jud. lib. 6, & in l. Ex eo 18, D. De testib. Et au-
tem hac inter se conciliantur, priora jura exaudienda
sunt in causis criminalibus criminaliter motis per accusa-
tionem: posteriora verò in criminalibus per inquisitionem
aut denuntiationem institutis, & in civilibus: ut in iis
possit esse testis mulier. Hoc tamen adjecto, quod & de
jure Civili in criminali accusatione indistinctè in testem
admittatur mulier, ex d. l. Ex eo, ita quod discrimen
remaneat quoad accusationem criminalem inter jus Ca-
nonicum & Civile. Vide qua tradit Decius ad d. cap. 3,
& Prosper Farinac. in tract. de testib. lib. 2, tit. 6, q.
59, catu 1, 2, & 3, ubi & an in testamentis

z Licet quidam excipiantur, ut cogi non possint ad te-
stimonium dicendum; id tamen accipiendum est, dum mo-
gub. de probatio habeatur, aliàs etiam hic cogi possent.
tibus, Pe. 1, in princ. Ext. De testib. cog. & passim
cuntur: V. & Panorm. ibid.

alii extrajur. sensu accipiendos videtur textus in l. In vitis
obster. testib. Inter eos quoque, ad quos testimonium di-
cendi causa mittitur, meritiò annumerandi sunt, qui re-
cent. §. 1, in l. Medicos 6, C. De Prof. & Med.
Cujus verba in gratiam Professorum & Doctorum hic
libet adscribere: Medicos, inquit lex, & maxime ar-
chiatros, vel ex archiatris grammaticos, & professores
alios literarum, & Doctores legum, unâ cum uxoribus &
filiis, nec non & rebus, quas in civitatibus suis possident,
ab omni functione & ab omnibus muneribus, vel civi-
bus vel publicis, immunes esse precipimus, & neque in
provinciis hospites recipere, nec ullo fungi munere; nec ad
judicium dauci, nec eximi vel exhiberi, vel injuriam
pati: ut si quis eos vexaverit, potest arbitrio judicis ple-
ctatur. Mercedem etiam eis, & salaria reddi jubemus,
quò salius liberalibus studiis & memoratis artibus mul-
tos influant.

DE FIDE INSTRUMENTORVM.

TITULUS XI.

§. 1. De notionis & vi instrumentorum.

Instrumentorum nomine et si testes, aliaque,
quibus causa instrui potest, contineantur, l. 1,
D. hoc t. c. Pervenit 4, Ext. De testib. cog. usitatus
tamen, & hoc quidem loco, intelliguntur scriptu-
ræ, quæ ad probationem rei cuiusque adhiben-
tur, ita enim sub hoc t. Ext. & passim in D. & C. quibus
in exercendis litibus eadem, quæ testibus, fides
tribuitur, l. In exercendis 15, C. h. t. c. Cum Ioannes 10
vers. porò Ext. rod. c. Forus 10, §. causa Ext. De verb. sig.

§. 2. Instrumentorum duplex genus.

Sunt autem instrumenta duplicis generis: A-
lia enim publica sunt, alia privata, Novel. 73, de in-
strum. caus. l. Scripturas 11, C. Qui potior in pig. Publi-
cum instrumentum est, quod per publicam ma-
num, id est, per tabellionem ritè confectum est,
c. 2, Ext. h. t. in verb. nisi per manum publ. juncto §. sed
et si cum §. seq. d. Novel. de instrum. caus. De cujus
fide